

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI
MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI

CERCETĂRI ISTORICE
(SERIE NOUĂ)

XXXVI
2017

IAȘI
2017

COMITETUL DE REDACȚIE

Senica ȚURCANU (redactor șef)
Lăcrămioara STRATULAT
Loredana SOLCAN
Sorin IFTIMI
Ioan IAȚCU
Adriana MIRON (secretar de redacție)

Traduceri revizuite/realizate

Coralia COSTAȘ

Grafică copertă și Editare DTP

Cătălin HRIBAN

Adresa redacției

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei
Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1
Iași, RO-700028
Telefon: 04 0232218383
Fax: 04 0332408166
e-mail: cercetari.istorice@yahoo.com

ISSN 1453-3960

EDITURA PALATUL CULTURII

Iași

SUMAR
SOMMAIRE – CONTENTS – INHALT

ABREVIERI <i>Abbreviations – Abreviations – Abkürzungen</i>	7
Mădălin-Cornel VĂLEANU, Evoluția habitatului uman în spațiul carpato-nistrean din Paleoliticul Superior și până în Neolitic / <i>The Evolution of the Human Habitat Between the Upper Paleolithic and the Neolithic</i>	11
Sergiu-Constantin ENEA, Din nou despre simboluri. Scurte considerații despre pintaderele din Neoliticul României / <i>Again about Symbols. Short Considerations on the Romanian Neolithic Stamp Seals</i>	33
Vasile DIACONU, Un vas eneolitic de tip kernos descoperit la Răucești, județul Neamț / <i>A Kernos-Type Eneolithic Vessel Discovered in Răucești, Neamț County</i>	47
George BODI, Ana-Lavinia VASILIU, Andrei Victor OANCEA, Mihaela OLARU, Investigație metodologică asupra posibilității caracterizării porozității ceramice cu ajutorul analizei automate a imaginilor digitale / <i>Methodological Investigation on the Possibility of Characterization of Ceramic Porosity through Digital Images Analysis</i> .	55
Casandra BRAȘOVEANU, Diana-Măriuca VORNICU, Felix-Adrian TENCARIU, Notă asupra materialelor din perioada Hallstattului Timpuriu descoperite recent în situl Isaiia - Balta Popii / <i>Note on the Finds Dated to Early Hallstatt Recently Discovered in the Site of Isaiia - Balta Popii</i>	81
Ioan IAȚCU, Tamilia-Elena MARIN, New Discoveries on the Middle Prut River: A Rare Type of Sinopean Amphora / <i>Noi descoperiri pe Prutul Mijlociu: un tip rar de amforă sinopeană</i>	95
Cătălin HRIBAN, The Adversary and its Weapon. The Late Medieval Depictions of the Anti-Christian / <i>Adversarul și armele sale. Reprezentări ale anti-creștinismului în Evul Mediu târziu</i>	105

Bobi APĂVĂLOAEI, Încercări de sistematizare a orașului Iași în perioada domniilor fanariote / <i>Systematization Attempts in the City of Iași During the Reign of the Phanariote Princes</i>	155
Violeta-Anca EPURE, Justiția în Principatele Române în viziunea călătorilor și consulilor francezi din perioada prepașoptistă / <i>La justice dans les Principautés Roumaines dans la vision des voyageurs et consuls français avant la révolution de 1848</i>	189
Ștefan S. GOROVEI, Testamentul unui ctitor ieșean: Paharnicul Iordache Lozonschi (1827) / <i>Le testament d'un ktitor jassyot: l'échanson Iordache Lozonschi (1827)</i>	203
Sorin IFTIMI, Colecția de portrete a familiei Callimachi (secolele XVIII-XIX) / <i>The Collection of Callimachi Family Portraits (18th -19th Century)</i>	225
Tudor-Radu TIRON, Mihail vodă Sturdza și proiectul celei dintâi decorații românești: <i>Semnul Distenției a Neprihănitei Slujbe</i> / <i>Le prince Michel Sturdza et le projet de la première décoration roumaine: le Signe de distinction Pour Service Irréprochable</i>	263
Vasile DIACONU, Restituiri privitoare la istoricul arheologiei nemțene. In memoriam prof. dr. Ioan Mitrea (1937-2017) / <i>Some Restitutions Regarding the History of Archaeology within the County of Neamț. In Memoriam Prof. Ioan Mitrea (1937-2017)</i>	297
Brîndușa MUNTEANU, Victor Condurache – personalitate a muzeografiei românești / <i>Victor Condurache – A Personality of the Romanian Museography</i>	311
Narcis Dorin ION, Din viața familiei Rosetti. Convorbiri cu Elisaveta (Safta) Varlam / <i>From the Life of the Rosetti Family. Discussions with Elisaveta (Safta) Varlam</i>	321

Recenzii și note de lectură

- Tudor Arnăuț, *Spații sacre și practici funerare din mileniul I a. Chr. în arealul carpato-balcanic*, Universitatea de Stat din Moldova, Centrul de Cercetare Științifică „Științele Umanistice”, Laboratorul de Cercetări Științifice „Tracologie”, Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, Chișinău, 2014, 564 p. (Tamilia-Elena MARIN) 347
- Dan Floareș, *Petru Șchiopul și epoca sa*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2017, 255 p. (Cătălin HRIBAN) 352
- Sorin Iftimi, Aurica Ichim, *Iași – Capitala României, 1916-1918. Iassy – Capital City of Romania*, București, 2017, 311 p. (Ion I. SOLCANU) 357
- Ion Agrigoroaiei, *Opinie publică și stare de spirit în vremea Războiului de Întregire și a Marii Uniri*, ediția a II-a revizuită, Editura Fundației Academice AXIS, Iași, 2016, 324 p. (Ion I. SOLCANU) 358
- Ion Hâncu, *Scara vieții*, ediție îngrijită de prof. univ. dr. hab. Gheorghe Postică, Chișinău, 2016, 300 p. (Costică ASĂVOAIE) 360

Obituaria

- Paraschiva-Victoria Batariuc (13 ianuarie 1948-17 iunie 2016) (Rodica POPOVICI) 363

ABREVIERI

ABBREVIATIONS - ABREVIATIONS - ABKURZUNGEN

AARMSȘ	<i>Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Științifice</i> , București.
AIIAI/ AIIX	<i>Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Iași/ Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”</i> , Iași.
AMM	<i>Acta Moldaviae Meridionalis</i> , Anuarul Muzeului Județean Vaslui.
AMN	<i>Acta Musei Napocensis</i> , Muzeul de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca.
AMP	<i>Acta Musei Porolissensis</i> , Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
AMS	<i>Acta Moldaviae Septentrionalis</i> , Muzeul Județean Botoșani.
Angustia	<i>Angustia</i> , Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe.
AP	<i>Analele Putnei</i> , Centrul de cercetare și documentare „Ștefan cel Mare”, Mănăstirea Putna.
Apulum	<i>Apulum. Acta Musei Apulensis</i> , Muzeul Național al Unirii, Alba-Iulia
ArhGen	<i>Arhiva Genealogică</i> , Academia Română. Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie, Iași.
Arhiva	<i>Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare</i> , Iași.
Arhiva Românească	<i>Arhiva Românească</i> , București.
ArhMed	<i>Arheologia Medievală</i> , Asociația Arheologilor Medieviști din România.
ArhMold	<i>Arheologia Moldovei</i> , Institutul de Arheologie Iași.
Ars Transilvanniae	<i>Ars Transilvaniae</i> , Institutul de arheologie și istoria artelor, Cluj-Napoca.
AȘUI	<i>Analele Științifice ale Universității „A. I. Cuza” din Iași</i> , Iași.
BAM	<i>Bibliotheca Archaeologica Moldaviae</i> , Iași.
BMA	<i>Bibliotheca Memoriae Antiquitatis</i> , Piatra-Neamț.
B.MIM	<i>București. Materiale de Istorie și Muzeografie</i> , Muzeul Municipiului București.
Boabe de Grâu	<i>Boabe de Grâu. Revistă de cultură</i> , București.
BSNR	<i>Buletinul Societății Numismatice Române</i> , București.

BTh	<i>Bibliotheca Thracologica</i> , București.
Buridava	<i>Buridava. Studii și materiale</i> , Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțanu”, Vâlcea.
CA	<i>Cercetări Arheologice</i> , Muzeul Național de Istorie a României, București.
Carpica	<i>Carpica</i> , Muzeul Județean de Istorie „Iulian Antonescu”, Bacău.
CC	<i>Codrul Cosminului</i> , Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava.
CCAR	<i>Cronica cercetărilor arheologice din România</i> , CIMEC, București.
CCDJ	<i>Cultură și civilizație la Dunărea de Jos</i> , Muzeul Dunării de Jos, Călărași.
CDM	<i>Catalogul documentelor moldovenești</i> , București.
CI	<i>Cercetări Istorice</i> , Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași.
CN	<i>Cercetări Numismatice</i> , Muzeul Național de Istorie a României, București.
CNA	<i>Cronica numismatică și arheologică. Foaie de informații a Societății Numismatice Române</i> , București.
Cumidava	<i>Cumidava</i> , Muzeul Județean de Istorie, Brașov.
Dacia	<i>Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie</i> , București.
Dacia N. S.	<i>Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne</i> , Nouvelle Série, București.
DIR	<i>Documente privind istoria României</i> , seria A, Moldova; seria B, Țara Românească, București.
Dolgozatok	<i>Dolgozatok. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárából</i> , Kolozsvár.
DRH	<i>Documenta Romaniae Historica</i> , seria A, Moldova; seria B, Țara Românească, București.
ERAUL	<i>Etudes et recherches archéologiques de l'Université de Liège</i> , Liège.
Europa XXI	<i>Europa XXI</i> , Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Academia Română, Filiala Iași.
Forum Cultural	<i>Forum Cultural</i> , Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniul Cultural Național Botoșani.
Herb	<i>Herb. Revista română de heraldică</i> , Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași.
Hierasus	<i>Hierasus. Anuarul Muzeului Județean Botoșani</i> , Muzeul Județean Botoșani.
Historia Urbana	<i>Historia Urbana</i> , Academia Română. Comisia de Istorie a Orașelor din România, Sibiu.

IN	<i>Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal Iași</i> , Iași.
KSIA	<i>Kratkie soobšenija Instituta Arheologii</i> , Kiev.
MAE	Ministerul Afacerilor Externe.
MCA	<i>Materiale și Cercetări Arheologice</i> , Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București.
MDO	<i>Monitorul. Diar oficial al Terei Romanesci</i> , București.
MemAntiq	<i>Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis</i> , Complexul Muzeal Județean Neamț.
MMS	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei</i> , Iași.
MN	<i>Muzeul Național</i> , Muzeul Național de Istorie a României, București.
MNAR	Muzeul Național de Artă al României.
MOF	<i>Monitorul Oficial al României</i> , București.
Monumentul	<i>Monumentul - Tradiție și Viitor, lucrările Simpozionului Național „Monumentul - Tradiție și Viitor”</i> , Iași.
Mousaios	<i>Mousaios</i> , Muzeul Județean Buzău.
Peuce	<i>Peuce</i> , Institutul de cercetări Eco-Muzeale, Tulcea.
RA	<i>Revista Arheologică</i> , Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.
RdI	<i>Revista de Istorie</i> , București.
RIM	<i>Revista de Istorie a Moldovei</i> , Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău.
RIR	<i>Revista Istorică Română</i> , București.
RMI	<i>Revista Monumentelor Istorice</i> , București.
RMM	<i>Revista Muzeelor și Monumentelor</i> , București.
RMM-MIA	<i>Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă</i> , București.
RRH	<i>Revue roumaine d'histoire</i> , București.
SAA	<i>Studia Antiqua et Archaeologica</i> , Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
Sargeția	<i>Sargetia. Acta Musei Devensis</i> , Deva.
SCIA-AP	<i>Studii și cercetări de istoria artei. Seria Artă plastică</i> , București.
SCIV(A)	<i>Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie)</i> , Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București.
SJAN	Serviciul Județean al Arhivelor Naționale.

SMMIM	<i>Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară</i> , Muzeul Militar Central, București.
SP	<i>Studii de Preistorie</i> , Asociația Română de Arheologie, București.
StComSM	<i>Satu Mare. Studii și Comunicări</i> , Muzeul Județean Satu Mare, Satu Mare.
Suceava	<i>Suceava</i> , Anuarul Muzeului Bucovinei, Suceava.
Tibiscus	<i>Tibiscus</i> , Muzeul Banatului, Timișoara.
ThD	<i>Thraco-Dacica</i> , Institutul Român de Tracologie, București.
UISPP	Union Internationale des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques.

NOTĂ ASUPRA MATERIALELOR DIN PERIOADA HALLSTATTULUI TIMPURIU DESCOPERITE RECENT ÎN SITUL ISAIIA - *BALTA POPII*

Casandra BRAȘOVEANU¹,
Diana-Măriuca VORNICU²,
Felix-Adrian TENCARIU³

Cuvinte cheie: *Hallstatt timpuriu, cultură materială, ceramică decorată cu canelură, Corlăteni-Chișinău, ac de bronz*

Keywords: *Early Hallstatt, material culture, pottery decorated with grooves, Corlăteni-Chișinău, bronze pin*

Introducere

Situl arheologic de la Isaiia - *Balta Popii* se găsește în răsăritul României, pe teritoriul comunei Răducăneni (jud. Iași), la circa 3 km nord-est de satul Isaiia și la 3 km NNV de satul Zberoaia (com. Gorban, jud. Iași), ocupând partea inferioară a versantului drept al râului Jijia, aproape de confluența cu Prutul, acolo unde cele două râuri, curgând paralel, formează, împreună, o albie majoră foarte largă, de circa 4-5 km. Din punct de vedere geografic, zona aparține sectorul mijlociu al Culoarului Prutului, fiind situată în partea nordică a Podișului Bârladului, în imediata vecinătate a Coastei Iașilor⁴ (Fig. 1).

„Punctul de plecare” al cercetărilor desfășurate în această stațiune l-a constituit descoperirea sa în 1992 de către Vicu Merlan, urmată de cele două sondaje întreprinse în 1996 și 1998 de către N. Ursulescu (Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași)⁵. Săpăturile arheologice sistematice au început în anul 2000, continuând în fiecare an până în 2005, pentru a fi reluate, cu diverse ocazii în 2007, 2008-2010, 2015 și 2017.

---

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie, IAȘI.

² Institutul de Arheologie al Academiei Române, Filiala Iași, IAȘI.

³ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Departamentul de Cercetare Interdisciplinară – Domeniul Științe, platforma ARHEOINVEST, IAȘI.

⁴ N. Ursulescu, F.-A. Tencariu, *Religie și magie la est de Carpați acum 7000 de ani. Tezaurul cu obiecte de cult de la Isaiia*, Iași, 2006.

⁵ *Ibidem*.

Investigațiile desfășurate până acum au stabilit și confirmat stratigrafia generală a sitului. La bază, peste stratul de calcar oolitic, acoperit cu loess nisipos, se află un nivel de sol gălbui-brun, în care au apărut resturi destul de sporadice ale unei locuiri din vremea neoliticului (culturii ceramice liniare). Peste acesta, s-au depus două niveluri mai groase (unul de culoare brun-deschisă, altul brun), care conțineau vestigiile etapelor de locuire din vremea culturii Precucuteni. Deasupra există un nivel mai subțire, de cernoziom, cu urme de locuire ale perioadei timpurii a Hallstattului, în care au apărut și complexe arheologice ce pot fi atribuite începutului Epocii Bronzului. Un nivel la fel de subțire conține foarte rare resturi ale unei prezențe din secolul al IV-lea d. Hr. De acest nivel se leagă și mormintele sarmatice timpurii, care formează aici o mică necropolă. Un ultim nivel cu resturi arheologice atestă o sporadică locuire din vremea culturii vechi românești de la începutul mileniului al II-lea (cultura Răducăneni). În fine, peste acesta s-a format un strat vegetal, din care porneau câteva deranjamente moderne⁶.

Istoricul descoperirilor aparținând perioadei Hallstattului timpuriu de la Isaiia

Perioada hallstattiană timpurie de la Isaiia a fost ilustrată începând cu săpăturile întreprinse în 2001, atunci când a fost cercetată o locuință adâncită (L2 - Groapa nr. 12), care a deranjat în mare măsură vestigiile unei locuințe precucuteniene. Din materialul provenit de aici se remarcă fragmente de urne de culoare neagră și vase de tip castron, decorate cu caneluri și ogive⁷. Acestea au fost atribuite culturii Corlăteni-Chișinău. În 2002 a fost găsit un fragment de brățară, decorată cu striuri și un mormânt de copil, având drept ofrandă un vas de tip Belozerka⁸. În 2004 a fost descoperit un ac de bronz îndoit, cu secțiune circulară, cap bitronconic și decorat cu linii circulare incizate. Analogiile stabilite pentru acesta se regăsesc în mediul fazei A al perioadei Hallstattului din Transilvania⁹. Săpăturile din anii următori au evidențiat din ce în ce mai numeroase resturi materiale aparținând acestei perioade, de cele mai multe ori fiind amestecate cu cele specifice Epocii Bronzului. Astfel, cercetările din campania anului 2008 au relevat un nivel cu materiale sporadice mixte, din Epoca Bronzului și Hallstatt, printre care și două ace, o verigă din bronz și un vârful de suliță din fier¹⁰.

---

⁶ *Ibidem*.

⁷ N. Ursulescu, V. Merlan, F-A. Tencariu, *Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași. Punct: Balta Popii*, în *CCAR. Campania 2001, 2002*, p. 160-162.

⁸ N. Ursulescu et alii, *Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași. Punct: Balta Popii*, în *CCAR. Campania 2002, 2003*, p. 157-158.

⁹ N. Ursulescu et alii, *Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași. Punct: Balta Popii*, în *CCAR. Campania 2004, 2005* p. 188-189.

¹⁰ N. Ursulescu et alii, *Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași. Punct: Balta Popii*, în *CCAR*.

Descoperirile recente de materiale din perioada Hallstattului timpuriu (campaniile din anii 2015-2017)

Campaniile de cercetări arheologice sistematice din anii 2015 și 2017 au avut ca scop cercetarea zonei de nord-est a așezării Precucuteni de la *Balta Popii*¹¹. Cu această ocazie, au fost dezvelite noi vestigii aparținând primei Epoci a Fierului.

Ne referim în primul rând la un **ac din bronz** (Fig. 2), apărut în timpul cercetării secțiunii XIV, la adâncimea de 0,80 m, adâncime corespunzătoare nivelului de cernoziom cu materiale de Epoca Bronzului și prima Epocă a Fierului. Acul, ușor îndoit (lungime de 10 cm), este rotund în secțiune, are capul bitronconic și este decorat cu incizii orizontale circulare. Este identic, prin formă și decor, cu cel descoperit în anul 2004 în același sit¹².

În timpul celor două campanii de săpături arheologice a fost cercetat, printre altele, un complex adâncit - groapa 72, care își are originea în nivelul arheologic corespunzător Hallstattului¹³. În plan, are formă aproape rotundă la conturare și ovală la fund, cu profil trapezoidal cu colțurile rotunjite (Fig. 3-4). Dimensiunile sale la nivelul de săpare au fost 2,60 x 2,50 m, reducându-se treptat, până la 1,20 x 1,40 m (Fig. 3-4). Adâncimea reală a complexului este de -1,10 m. Groapa a fost umplută inegal, cu materiale ceramice și osteologice¹⁴, mult cărbune (cu precădere în partea de est a gropii), diverse lutuiei arse.

Inventarului gropii 72. Cea mai mare parte a ceramicii din acest complex este specifică orizontului Hallstattian timpuriu cu ceramică canelată Corlăteni-Chișinău. Pe lângă aceasta, au fost descoperite și câteva fragmente de olărie tipice culturii Precucuteni, fragmente antrenate de săparea gropii prin tăierea nivelului neo-eneolitic de la *Balta Popii*. De asemenea, cele două artefacte de silex din groapă (un gratoar și o lamă) sunt tipice, prin morfologia lor¹⁵, culturii Precucuteni.

Campania 2008, 2009, p. 124-125. La adresa <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2009/cd/index.html> pot fi descărcate și analizele elementale ale respectivelor artefacte.

¹¹ F.-A. Tencariu *et alii*, *Investigating a Chalcolithic dwelling at Isaiia, Iași County, Romania*, în *SAA*, 23(2), 2017 (sub tipar).

¹² N. Ursulescu *et alii*, *op. cit.*, 2005, p. 188-189. Un desen al acului descoperit în anul 2004 este disponibil pe site-ul cimec, la linkul <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2005/cd/index.htm> (pl. 13/9). Legenda planșei indică, din eroare, apartenența artefactului la culturile Epocii Bronzului. În textul raportului este prezentat, totuși corect, ca aparținând epocii fierului.

¹³ Inițial, din cauza cercetării parțiale, groapa 72 a fost atribuită nivelului Precucuteni de la Isaiia - vezi N. Bolohan *et alii*, *Sat Isaiia, com. Răducăneni, jud. Iași. Punct: Balta Popii*, în *CCAR. Campania 2015, 2016*, p. 40. După prelucrarea materialelor și curățarea profilului stratigrafic în anul 2017, nivelul de săpare al gropii a fost reconsiderat.

¹⁴ Materialul osteologic este în curs de prelucrare.

¹⁵ D.-M. Vornicu, *The chipped stone assemblage from the Early Chalcolithic settlement at Isaiia - Balta Popii*, în *MCA (S. N.)*, XIII, 2017, p. 191-211.

Materialul aparținând perioadei Hallstattului timpuriu găsit în groapa 72 este foarte fragmentar (Fig. 5/1-17), nefiind posibilă întregirea nici unui recipient. Astfel, în descrierea și atribuirea fragmentelor la un anumit tip de vas ne-am bazat pe informațiile oferite de monografiile lui A. László¹⁶ și O. Levițki¹⁷.

În funcție de tehnica de lucru, ceramica descoperită poate fi împărțită în: fină, semifină și grosieră. Se poate observa că au fost folosite ca degresant cioburi pisate, pietricele, chiar și în cazul ceramicii semifine. Cele mai multe fragmente de olărie se caracterizează printr-o pastă de culoare cenușie, de multe ori cu pete negricioase, sau prin culoarea cafenie deschisă la exterior și neagră la interior, uneori vasele fiind și lustruite. Au fost descoperite și fragmente de la vase de culoare neagră, de bună calitate.

Pentru categoria cu cele mai numeroase fragmente, cele de culoare cenușie, A. László menționa faptul că acestea provin, de obicei, de la vase de dimensiuni mici și mijlocii, fiind vorba în special despre străchini¹⁸. Fragmentele de culoare cafenie-deschisă la interior și neagră la exterior ar proveni de la vase de dimensiuni mai mari, bitronconice-pântecoase, iar ceramica realizată dintr-o pastă grosieră, de culoare cărămizie-maronie, cu pete cenușii de la vase în formă de sac și borcane¹⁹.

Singurul vas parțial întregibil provenit din acest complex face parte din categoria celor bitronconice-pântecoase, cu un aspect înalt, de culoare cafeniu-deschisă la interior și brun roșiatică la exterior (Fig. 5/9). Fragmentul de vas este decorat cu caneluri oblice în zona diametrului maxim și este prevăzut cu proeminențe duble, asemenea urnei din mormântul nr. 10 descoperit în sectorul A al Curților Domnești de la Vaslui, în 1979²⁰. Astfel, avem de-a face cu un vas din categoria celor bitronconice, cu „umărul” prominent, cu caneluri orizontale în partea superioară, oblice sau verticale în zona diametrului maxim și prevăzute cu proeminențe duble²¹. Alte două fragmente ceramice cu caneluri oblice (Fig. 5/12) de culoare gri-închis atât la interior, cât și la exterior, cu urme de lustruire provin de la un alt vas bitronconic-pântecos.

Pentru cele mai multe fragmente ceramice descoperite în groapa 72 nu s-a putut identifica forma vaselor din care făceau parte. Excepție o fac câteva fragmente, provenind din părțile superioare ale vaselor. Ne referim în primul rând la un păhărel²²; realizat dintr-o pastă de bună calitate, cu cioburi pisate în compoziție, neagră în spărtură, de culoare cafeniu-deschisă cu pete cenușii la

¹⁶ A. László, *Începuturile Epocii Fierului la est de Carpați. Culturile Gáva Holihradý și Corlăteni-Chișinău pe teritoriul Moldovei*, BTh VI, București, 1994.

¹⁷ O. Levițki, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, BTh VII, București, 1994.

¹⁸ A. László, *op. cit.*, p. 111-112.

¹⁹ *Ibidem*, p. 111-112.

²⁰ *Ibidem*, fig. 62/11.

²¹ *Ibidem*, p. 117-119.

²² Tipul XXX la O. Levițki, *op. cit.*, p. 106; forme incerte la A. László, *op. cit.*

exterior și neagră la interior. Păhărelul are formă tronconică, pereții subțiri, buza dreaptă, ușor subțiată (Fig. 5/8) și își găsește bune analogii în așezările de la Chișinău și Trinca²³.

O altă buză, dintr-o pastă de foarte bună calitate, de culoare neagră, provine de la o ceașcă cu marginea evazată²⁴, decorată în partea inferioară a gâtului cu caneluri orizontale, sub care au fost aplicate altele verticale, situate pe pântecul vasului²⁵ (Fig. 5/7). Ca formă vasul are analogii la Trușești²⁶, iar ca decor în situl de la Dănești²⁷.

Categoria ceramicii de culoare cafeniu-deschis la exterior și gri închis la interior este reprezentată de vase predominant grosiere ce par a proveni de la forme cu pereții drepți, îngustați spre partea inferioară, și cu marginea nediferențiată (Fig. 5/1-2). Buza acestor vase este rotunjită.

Ceramica de culoare gri închis atât la interior, cât și la exterior, prezintă forme diverse. Se pot observa fragmente de la vase cu pereții drepți (Fig. 5/3, 4) dar și altele, mai numeroase, de la vase de dimensiuni mai mari, cu corpul arcuit, putând fi vorba, însă, despre forme tranzitorii. A. László menționa ca o trăsătură specifică pentru aceste tipuri de vase, partea superioară simplă, rotunjită, doar în anumite cazuri fiind subțiată sau îngroșată²⁸.

Ultimul tip din această categorie și totodată cel mai slab reprezentat este cel al ceramicii cu pastă de culoare cafeniu-deschisă atât la interior, cât și la exterior. Fragmentele par să provină de la vase cu pereții drepți, dar cu partea superioară ușor răsfrântă în afară (Fig. 5/11).

Cele trei fragmente de părți inferioare ale unor recipiente descoperite în groapa 72 fac parte din toate cele trei tipuri ceramice: fină, semifină și grosieră. Cele din categoriile fină și semifină sunt de culoare gri-închis atât la interior, cât și la exterior, primul prezentând și urme de lustruire. Acestea ar putea proveni de la vase de dimensiuni medii. Fragmentul grosier este de culoare cafeniu-deschis, cu pete cenușii la exterior și negru la interior și provine, cel mai probabil de la vase bitronconice pântecoase.

În umplutura gropii nr. 72 au fost găsite și două fragmente de la vase cu toartă. Unul dintre acestea provine de la o ceașcă cu toartă supraînălțată, de culoare cafeniu-deschis, cu pete cenușii, atât la interior, cât și la exterior (Fig. 5/15), cu umărul accentuat, cu buza ușor răsfrântă în afară. Această formă (cu umărul

²³ Vezi Levițki, *op. cit.*, fig. 15/13, 43/9.

²⁴ Forma 4H la László, *op. cit.*, p. 115.

²⁵ Tipul de decor 6 la László, *op. cit.*, pl. XII, p. 312.

²⁶ A. C. Florescu, *Șantierul arheologic Trușești*, în *MCA*, III, 1957, fig. 12/3.

²⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Sondajul arheologic de la Dănești (r. Vaslui)*, în *MCA*, VIII, 1962, fig. 4/5.

²⁸ László, *op. cit.*, p. 112-113.

accentuat și buza răsfrântă) este mai degrabă specifică orizontului Hallstatt timpuriu cu ceramică incizată Tămăoani²⁹ - Holercani³⁰.

Celălalt fragment dintr-o toartă este de culoare cenușie la exterior și cafeniu-deschis la interior și prezintă urme de lustruire, iar ca decor trei striuri paralele (Fig. 5/16).

Aceluiași complex arheologic îi mai aparțin și două cioburi decorate cu caneluri, dispuse orizontal, provenind din vase de dimensiuni mari (Fig. 5/17). Unul dintre acestea este de culoare cafeniu-deschis la exterior și cenușiu închis la interior, iar cel de-al doilea cenușiu-închis pe ambele suprafețe.

Groapa 72 a mai relevat cinci fragmente de vas prevăzute cu diferite tipuri de proeminențe-apucătoare. Trei dintre acestea prezintă apucătoare aplatizate (Fig. 5/13-14), provenind de la vase bitronconice-pântecoase de culoare brun-roșcat, respectiv cenușiu închis. Celelalte două au apucătoare prevăzute cu șa la mijloc, de culoare gri-închis la interior și cafeniu-deschis la exterior.

Pe lângă elementele de olărie, în cadrul acestui complex a mai fost descoperit și un fragment dintr-un obiect din os (Fig. 5/21), cu o extremitate rotunjită și prevăzut cu trei incizii circulare. Urmele tehnologice ale abraziunii prin care a fost realizat sunt vizibile pe toată suprafața piesei.

La diverse adâncimi, în umplutura gropii 72 (de la -0,20 m la -0,80 m de la nivelul de săpare), au apărut fragmente provenind de la o placă din lut ars cu ambele fețe atent finisate, groasă de cca. 7-10 cm, fără amprente ale unei substructuri de lemn. Nu ne putem pronunța cu privire la originea sau la funcționalitatea acestora. De asemenea, au fost descoperite și câteva fragmente de lutuială arsă, de grosime mică (între 10-20 mm) cu amprente de la structura vegetală pe care au fost lipite (Fig. 5/18-20). Acestea reprezintă, cel mai probabil, bucăți dintr-un perete de la o locuință din perioada Hallstattului timpuriu, știut fiind faptul că locuințele culturii Corlăteni-Chișinău din bazinul Jijiei erau construcții cu structură vegetală ușoară (nuiele, crengi, trestie) peste care se aplica o lipitură superficială de lut³¹.

Așadar, prin inventarul său deosebit de fragmentar și modul de dispunere al acestuia (răzleț), groapa 72 poate fi interpretată ca una cu rol menajer, în care au fost aruncate diverse resturi ale activităților umane din timpul locuirii Corlăteni-Chișinău din punctul *Balta Popii*: resturi de la o structură de locuit, resturi de la tranșarea animalelor, fragmente de vase sparte, cărbune.

Un alt complex adâncit cercetat în anul 2017 cu nivelul de săpare din stratul arheologic cu materiale Hallstattiene este cel denumit **Groapa 75**. Aceasta a distrus

²⁹ A. László, *Grupul Tămăoani. Asupra orizontului Hallstattian timpuriu cu ceramică incizată din sudul Moldovei*, în *Mem.Antiq*, XII-XIV, 1986, p. 69.

³⁰ O. Levițki, *Culturile din epoca Hallstattului timpuriu și mijlociu*, în *ThD*, XV/1-2, 1994, p. 170.

³¹ A. László, *op. cit.*, 1994, p. 107.

o mare parte din platforma locuinței precucuteniene L14, lutuiei din aceasta fiind găsite în umplutura gropii (Fig. 6). Este un complex de mari dimensiuni (2,12 x 1,40 m la nivelul de săpare și 0,78 x 0,60 m la fund), de formă neregulată la gură, dar destul de rotund la partea inferioară. Adâncimea reală a gropii este de 0,73 m. Materialul arheologic este foarte rar: câteva fragmente ceramice (dintre care unul Precucuteni, iar restul dificil de determinat) și osoase.

Discuții și concluzii

Disponerea complexelor și artefactelor specifice Hallstattului timpuriu pe planul săpăturilor de la Isaiia sugerează faptul că la începutul Epocii Fierului, comunitățile umane care s-au așezat pe partea inferioară a versantului drept al Jijiei au preferat, pentru trai, zona de est a micii terase de aici (Fig. 7). În mormântarea de copil, în schimb, a fost amplasată în zona de nord-vest a sitului³². Mormântul, după cum se constata și în momentul descoperirii³³, prin inventar și rit, are mai degrabă influențe venite dinspre cultura Belozerka, fiind asemănător cu M 4 de la Vaslui³⁴, neputând fi atribuit culturii Corlăteni-Chișinău.

În schimb, purtătorilor culturii Corlăteni-Chișinău le pot fi atribuite alte complexe cercetate în situl de la Isaiia și anume locuința-bordei cercetată în anul 2001³⁵ și groapa 72 cercetată în ultimii ani. Materialul ceramic din aceste două complexe, prin caracteristicile pastei, ale tehnicii de ardere, prin forme și decor, este tipic Hallstattului cu ceramică canelată.

Cele două ace de bronz cu capul bitronconic descoperite în sit își găsesc analogii în necropola de la Vaslui³⁶, în mediul Hallstatt A1 din zona de la vest de Munții Carpați, în depozitele seriei Cincu-Suseni de la Șpălnaca³⁷ și Tășad³⁸, dar și în așezarea de la Holercani³⁹, așezare aparținând orizontului Hallstattian timpuriu cu ceramică incizată de tip Tămăoani-Holercani. Acele cu cap bitronconic sunt de tradiție central-sud-est europeană, în Slovacia fiind caracteristice culturii Piliny iar în Croația culturii câmpurilor de urne⁴⁰.

³² N. Ursulescu *et alii*, *op. cit.*, 2003, p. 157-158.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Desene ale complexului și ale artefactelor (vase tipice orizontului cu ceramică canelată) pot fi găsite pe platforma Cimec, la linkul <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2002/rapoarte/-default.htm>.

³⁶ A. László, *op. cit.*, 1994, fig. 62/13.

³⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977, fig. 210/17-18.

³⁸ *Ibidem*, fig. 213/5.

³⁹ O. Levițki, *Culturi din epoca Hallstattului...*, fig. 4/3.

⁴⁰ O. Levițki, *Considerații cu privire la limita cronologică inferioară a culturii Hallstattului canelat Chișinău-Corlăteni din spațiul est-carpatic*, în *RA, S. N.*, XII, 2016, 1-2, p. 91-92.

Această scurtă notă care tratează descoperirile specifice primei Epoci a Fierului făcute în ultimii ani (2015-2017) în situl de la Isaiia - *Balta Popii* este menită să aducă în atenția specialiștilor în domeniu materiale inedite care, sperăm noi, vor contribui la o mai bună cunoaștere a comunităților Corlăteni - Chișinău.

*NOTE ON THE FINDS DATED TO EARLY HALLSTATT
RECENTLY DISCOVERED IN THE SITE OF ISAIIA - BALTA POPII
(Abstract)*

The article presents the Early Hallstatt material discovered during 2015 and 2017 archaeological excavations at the Isaiia - Balta Popii site (Răducăneni com, Iași County). The paper describes a feature that through its inventory can be considered as a waste pit. Thus, the materials from its filling consist of animal bones, various fragments of clay, ceramic sherds from vessels of various dimensions and various types of paste, most of them typical for the Corlăteni-Chișinău culture and a fragment from a bone object. In addition to these materials found in the pit, a bronze pin was discovered in the cultural layer. The new discoveries come as a completion to the vestiges of the first Iron Age Era investigated in the previous years, which consisted of a buried house, a bracelet fragment, a child's tomb and various typical bronze objects.

List of Illustrations:

- Fig. 1. Geographic positioning of the site of Isaiia - *Balta Popii*. Map support: Microsoft Encarta.
- Fig. 2. Isaiia - *Balta Popii*. Bronze pin discovered during the 2017 excavations (drawing by Romeo Ionescu).
- Fig. 3. Isaiia - *Balta Popii*. Pit 72 – contour at various depths (a) and profile (b).
- Fig. 4. Isaiia - *Balta Popii*. Pit 72 – research aspects of 2015 (a) and 2017 (b).
- Fig. 5. Isaiia - *Balta Popii*. Inventory of Pit 72 – ceramic ware (1-17), fired daub (18-20) and fragment of a bone item (21).
- Fig. 6. Isaiia - *Balta Popii*. Pit 75. Plan and profile of Pit (a); Pit in the context in which it disturbed the remains of the Precucuteni dwelling L14 (b – drone photograph: F.-A. Tencariu, A. Asăndulesei).
- Fig. 7. Isaiia - *Balta Popii*. Positioning within the site of the finds dated to Early Hallstatt.

Fig. 1. Amplasarea geografică a sitului de la Isaiia - *Balta Popii*.
Suport hartă: Microsoft Encarta

Fig. 2. Isaiia - *Balta Popii*. Ac de bronz descoperit în timpul săpăturilor din 2017
(desen Romeo Ionescu)

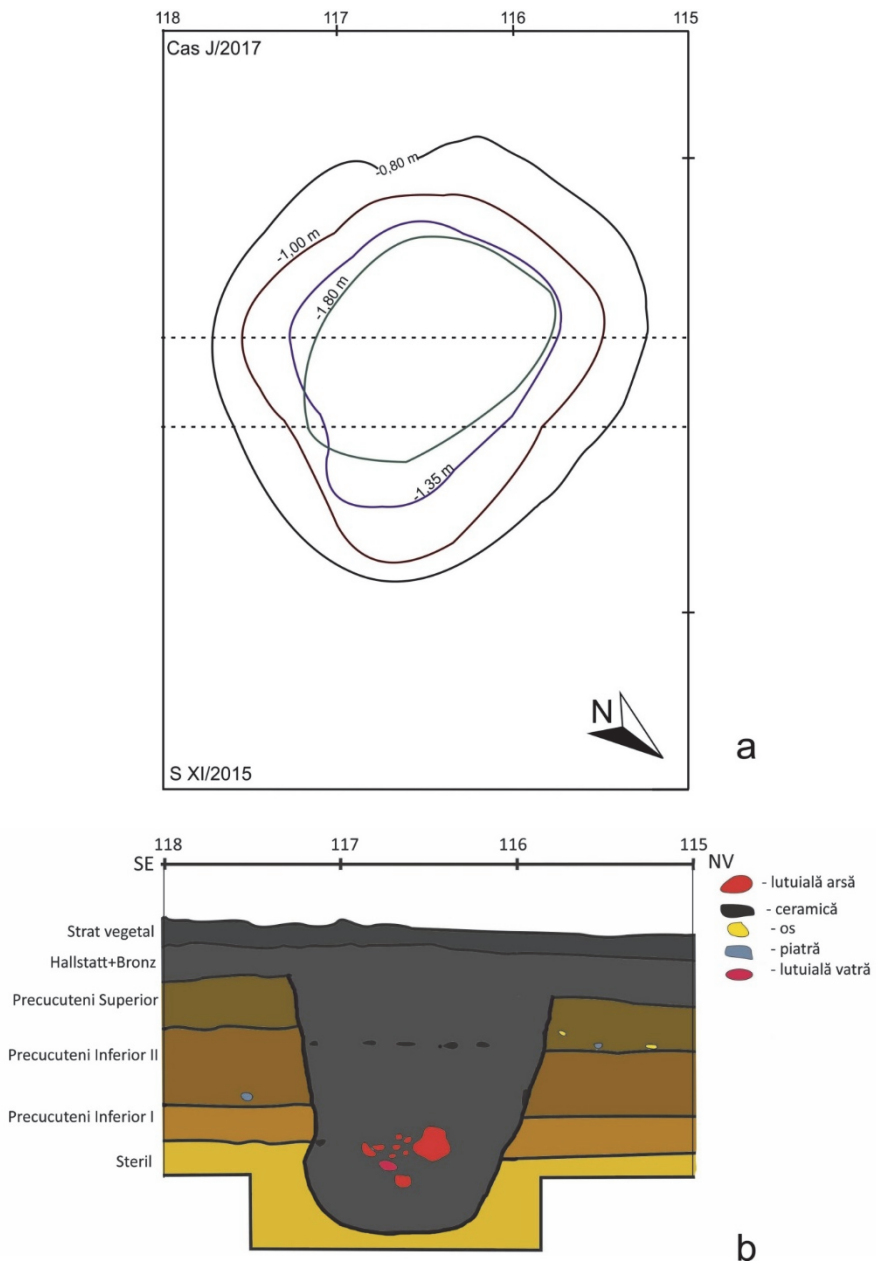
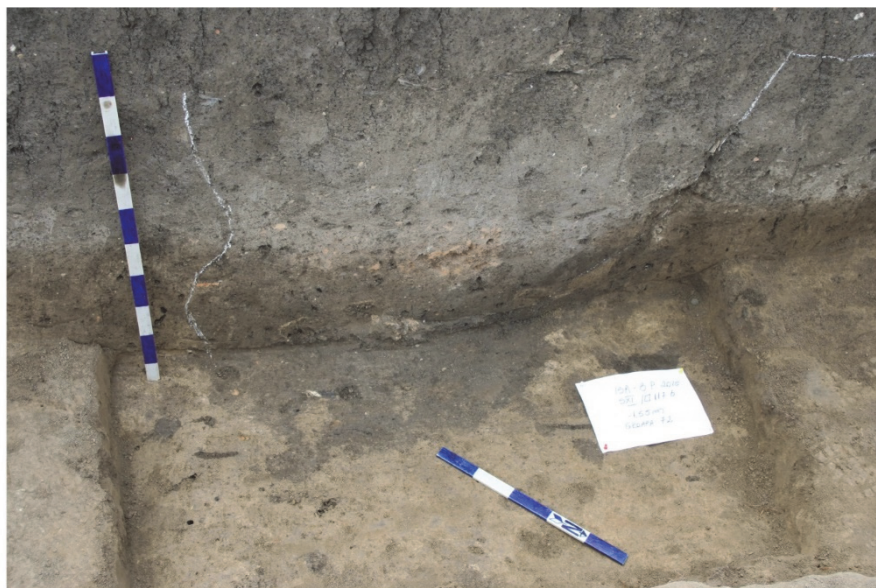

Fig. 3. Isaiia - Balta Popii. Groapa 72 – conturul la diverse adâncimi (a) și profil (b)

a

b

Fig. 4. Isaiia - Balta Popii. Groapa 72 – aspecte de cercetare din 2015 (a) și 2017 (b)

Fig. 5. Isăia - *Balta Popii*. Inventarul gropii 72 – ceramică (1-17), lutuială arsă (18-20) și obiect de os fragmentar (21)

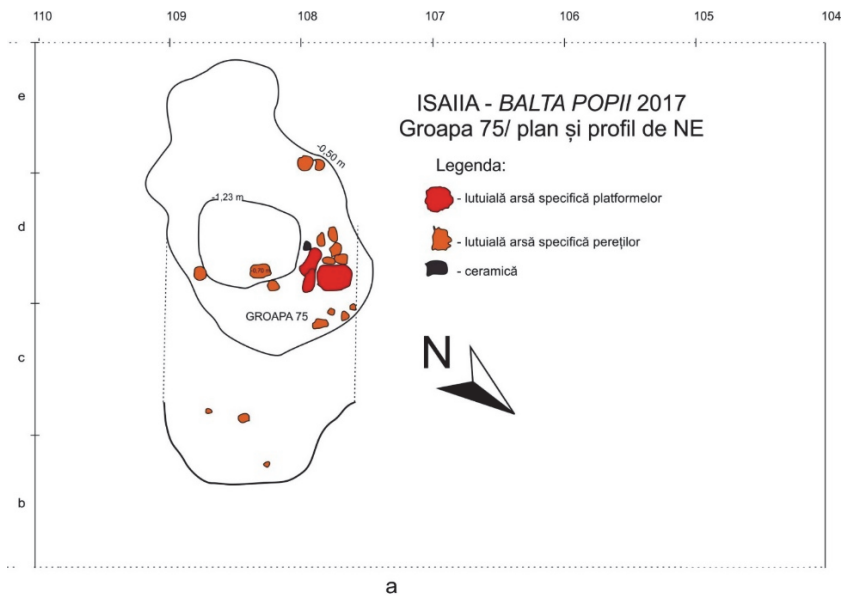

Fig. 6. Isaiia - *Balta Popii*. Groapa 75. Planul și profilul gropii (a); groapa în contextul în care a deranjat resturile locuinței Precucuteni L14 (b – fotografie din dronă: F.-A. Tencariu, A. Asăndulesei)

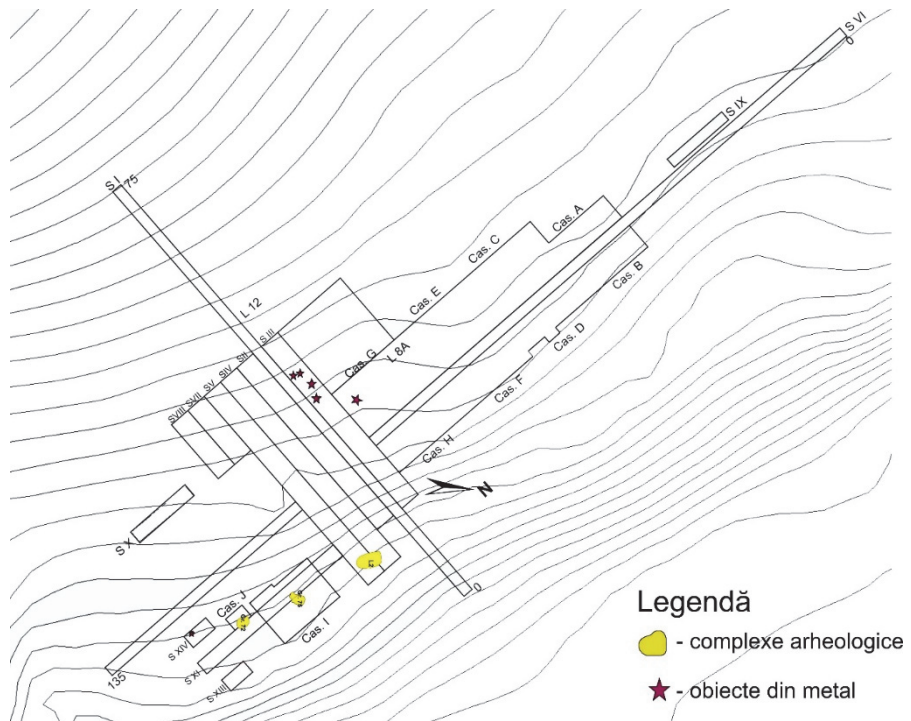

Fig. 7. Isăia - *Balta Popii*. Dispunerea în sit a descoperirilor aparținând Hallstattului timpuriu